

Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie

RYSZARDA EWA BERNACKA

ORCID: 0000-0002-5919-3076

ebernacka@wp.pl

Emocjonalne predyktory nonkonformizmu

Emotional Predictors of Nonconformity

STRESZCZENIE

W artykule analizie poddano zagadnienie nonkonformizmu w kontekście postawy twórczej i ujęć typologicznych. Głównym celem badawczym było sprawdzenie, czy istnieją emocjonalne predyktory nonkonformizmu konstruktywnego i pozornego. Biorąc pod uwagę możliwe emocjonalne predyktory nonkonformizmu, sprawdzono, czy inteligencja emocjonalna, style radzenia sobie ze stresem i neurotyczność prognozują typy nonkonformizmu. Przeanalizowano wyniki 440 osób badanych. Porównanie skupień pod względem właściwości emocjonalnych pozwala na sformułowanie wniosku, że „nonkonformiści pozorni” nie różnią się statystycznie istotnie od „nonkonformistów konstruktywnych”, ale „nonkonformiści pozorni” mają istotnie wyższe wyniki od osób z grup „konformiści” oraz „przeciętni” w zakresie inteligencji emocjonalnej i radzenia sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu. Predyktorem emocjonalnym nonkonformizmu pozornego okazała się cecha osobowości – niska neurotyczność.

Słowa kluczowe: nonkonformizm; inteligencja emocjonalna; radzenie sobie ze stresem; neurotyczność

NONKONFORMIZM W OBSZARACH BADAWCZYCH

Warto podkreślić, że pojęcie „nonkonformizm”, choć pojawia się w literaturze przedmiotu, występuje zwykle nie wprost, lecz jako antyteza pojęcia „konformizm”. Jest to istotna informacja, ponieważ przy prezentacji rozumienia pojęcia „nonkonformizm” zainspirowano się syntetyzującymi klasyfikacjami zdecydowanie częściej analizowanego w psychologii pojęcia „konformizm”, które przed-

stawili: P. Halmos (1964), E.P. Hollander i R.H. Willis (1967), A.S. Reber (2000), a także G. Song, Q. Ma, F. Wu i L. Li (2012).

Bardzo syntetycznie prezentując te obszary badawcze (szerzej zob. Bernacka 2017), należy stwierdzić, że nonkonformizm można analizować w kontekście zachowania człowieka (Bond, Smith 1996). Wówczas jest definiowany jako niezgodność, niedostosowanie, niepodporządkowanie czy nieupodobnienie własnego zachowania lub norm postępowania do tendencji panujących w grupie czy przyjmowanych przez większość ludzi w sytuacji rzeczywistego lub wyobrażonego nacisku społecznego (Colman 2008; Myers 2010).

Nonkonformizm występujący w zachowaniu grup społecznych cechuje się przewagą pierwiastka indywidualnego nad pierwiastkiem społecznym (Tyszkiewicz 1998). Nonkonformistyczny ruch społeczny zwykle powstaje wtedy, gdy zagrożone jest dążenie do samorealizacji członków społeczeństwa. Ma on na celu wyrażanie niezadowolenia i oporu oraz twórczą zmianę systemu społecznego (zob. Merton 2002; Bielska 2013).

Analizując nonkonformizm w strukturze osobowości, można wyodrębnić dwa jego aspekty. Pierwszy – zbliżony do samosterowności (Kohn 1969) – wyraża się w tendencji do samodzielności myślenia, oceniania i działania na bazie autonomicznego systemu wartości oraz gotowości do ich wyrażania i obrony (Aronson, Wilson, Akert 1997). Drugi to tendencja „niezależności społecznej”, wyrażająca się w oparciu się bądź przeciwstawieniu się społecznym naciskom oraz w braku uwrażliwienia na normy społeczne, ale bez nastawienia na ich przesadne łamanie (Hollander, Willis 1967; Strzałecki 1989).

Czwarty poziom badawczy nonkonformizmu to aspekt osobowości twórczej. Próba statystycznej syntezy i integracji dotychczasowych wyników badań dotyczących cech osobowości najbardziej charakterystycznych dla twórców zakończyła się jak dotąd najnowszą analizą związków zmiennych podmiotowych z twórczością (Feist, Reiter-Palmon, Kaufman 2017) oraz teoretycznym modelem twórczej osobowości G. Fürsta i T. Lubarta (2017). Można się w nich doszukać nonkonformizmu, co umacnia jego pozycję jako istotnego w twórczości podmiotowego potencjału człowieka.

Efektom pracy teoretyków z nurtu interakcyjnych modeli psychologicznych, skoncentrowanych na podmiotowych właściwościach koniecznych do generowania aktywności twórczej (zob. Karwowski 2009), jest konstrukt postawa twórcza. Warto podkreślić, że postawa twórcza nie jest tożsama z osobowością twórczą, ale się z nią łączy (Karwowski 2005, 2009). Dla potrzeb tego artykułu zostanie tylko wspomniane, że jeden z typów ujmowania postawy twórczej określono jako interakcyjny. Uwzględnia się w nim współwystępowanie wielu różnych obszarów ludzkiej psychiki. M. Karwowski (2005) zalicza do niego koncepcję A. Strzałeckiego (2003), T.M. Amabile (1983) oraz S. Popka (2001). Z uwagi na inspirujący wpływ koncepcji postawy twórczej Popka na część teo-

retyczną i badawczą tej pracy zostanie ona krótko zaprezentowana w kontekście nonkonformizmu.

Popek (2001) zdefiniował postawę twórczą jako aktywny stosunek do świata i życia, wyrażający się potrzebą poznania i świadomego przetwarzania zastanej rzeczywistości, a także własnego ja. Badacz ten operacjonalizuje postawę twórczą i od-twórczą poprzez dwie sfery: poznawczą i osobowościową (Popek 1989, 2001, 2015; Nęcka, Grohman, Słabosz 2006; Grohman, Szmidt 2012). Zakładając nadrzędną rolę osobowości w aktywowaniu i realizowaniu potencjalnych możliwości człowieka, traktuje on nonkonformizm jako rdzeń osobowości twórczej. Nonkonformizm jest więc energetycznym zasobem motywacyjnym (Popek 2001, 2004), samonapędzającym się mechanizmem sprawczym o własnościach autoregulacyjnych (Deci, Ryan 1985; Tokarz 2005), który inicjuje, organizuje i ukierunkowuje potencjalne możliwości i zasoby (twórcze) człowieka na ich ekspresję i/lub realizację. W ramach modeli interakcyjnych twórczego funkcjonowania człowieka nurt typologiczny (zob. Karwowski 2017) wpisuje się w ważną współcześnie linię badań, których istotą jest poznanie, w jaki specyficzny sposób twórczość ludzi może się wyrażać. Odnosząc do nonkonformizmu powyższe ustalenia, płynące z nurtu typologicznego, można założyć prawdopodobieństwo występowania typów nonkonformizmu.

TYPY NONKONFORMIZMU

Niezależność, wolność psychologiczna, oryginalność, własny system wartości oraz wytwarzanie i konkretyzacja w działaniu twórczej transgresji to atrybuty definiujące konstruktywny charakter nonkonformizmu (Popek 2015). Celem utylitarnym działania konstruktywnego nonkonformisty jest nowa jakość, wykraczająca „poza znane i zastane” w wymiarze użyteczności, prawdy i piękna (zob. Zawadzki 2011; Bernacka 2017). Nonkonformizm konstruktywny jest w swej istocie zbliżony do transgresji twórczych polegających na przekraczaniu, wykraczaniu, przełamywaniu granic dotychczasowych możliwości osiągnięć intelektualnych, materialnych, moralnych, społecznych i kulturalnych w celu zdobycia lub stworzenia nowych wartości (Kozielecki 2001).

Inspirację do określenia nazwy dla drugiego typu nonkonformizmu („pozorny”) znaleziono w poglądach Popka (2015), w pracy K. Younga (1956), A. Tokarza (2005), a termin „upozorowany” zaczerpnięto z pracy Z. Melosika (2013). Konstrukta ten ma przesłanki relacyjne, mianowicie podmiotowe i kulturowo-społeczne, których próba szerszego opisu i uzasadnienia została podjęta w innej pracy (zob. Bernacka 2017). Warto wspomnieć, że interakcyjny charakter pozornego nonkonformizmu zawiera relację do socjalizacji (Popek 2001) i enkulturacji w wymiarze aksjologicznym (Zawadzki 2011), dotyczącą m.in. wartości efektu działań (Stasiakiewicz 1999). Aby odpowiedzieć na pytanie, dlaczego zachowują się w taki, a nie inny sposób, należy uwzględnić poznawcze reprezentacje mo-

tywacyjnych celów, czyli wartości (Snyder 1994; Ciecuch 2013). Kultura konsumpcji i towarzyszący jej dylemat „być czy mieć” znajduje w czasach anomii wartości szczególnie podatny grunt (Galas 2013). E. Nęcka (2012) wyróżnia współzawodnictwo o najlepszy wynik albo konkurowanie o prestiż, władzę, pieniądze, które określa rywalizacją wtórną.

W ostatnich latach nonkonformizm, podobnie jak wiele pojęć w kulturze postmodernistycznej w procesach komercjalizacji, uległ szybkiemu zrelatywowaniu, tracąc oryginalność znaczenia i swoją pierwotną moc (Agger 1991). Reasumując, nonkonformizm pozorny w ujęciu kulturowo-społecznym oznacza popularyzowaną w mass mediach postawę i zachowanie jednostek o wyselekcjonowanych atrybutach, takich jak: zszokowanie, prowokacja, skandalizujące społeczne manifestacje i autoprezentacje, ekshibicjonizm fizyczny, psychiczny, społeczny oraz inne temu podobne, wzbudzające zainteresowanie społeczne.

Dla potrzeb niniejszej pracy zaproponowano autorską definicję (Bernacka 2017), zgodnie z którą nonkonformizm pozorny to intencjonalne ukierunkowanie i wykorzystanie – oraz konkretyzowanie w działaniu zgodnie z preferowaną wartością władzy – potencjału twórczego człowieka. Nonkonformista pozorny neguje, przeciwstawia się, podważa, kwestionuje normy, wartości, autorytety, ale też wytwarza, realizuje w działaniu pomysły w celu priorytetowego zdobycia prestiżu, wysokiej pozycji społecznej i sprawowania kontroli nad ludźmi czy „zasobami”.

Przeglądowa część pracy miała na celu ukazanie teoretycznych ram specyfiki zjawiska nonkonformizmu. Zgodnie z Koncepcją Postawy Twórczej Popka (2015), rozumieniem wartości w koncepcji S. Schwartza (1992) oraz pod wpływem inspiracji Typologicznym Modelem Twórczości (Karwowski 2017) zaproponowano wyróżnienie dwóch typów nonkonformizmu: konstruktywnego i pozornego.

Nonkonformizm konstruktywny i pozorny są ujmowane typologicznie jako konfiguracyjne ujęcie poziomu trzech zmiennych podmiotowych. Pozornym nonkonformistą jest ten, u którego wysokie nasilenie nonkonformizmu i zachowań heurystycznych zbiega się z wysoką preferencją wartości *Władza* oraz niskimi preferencjami wartości *Osiągnięcia* i *Kierowanie sobą*. Konstruktywnym nonkonformistą jest ten, u którego wysokie nasilenie nonkonformizmu i zachowań heurystycznych zbiega się z wysoką preferencją wartości *Kierowanie sobą* i *Osiągnięcia* oraz niskimi preferencjami wartości *Władza*. Zasadność wyróżnienia teoretycznych typów nonkonformizmu została empirycznie potwierdzona (Bernacka 2017). Przedmiotem prezentowanych badań własnych jest określenie, czy istnieją (i jakie) emocjonalne prognozyki typów nonkonformizmu.

EMOCJONALNE PRZESŁANKI NONKONFORMIZMU

Poszukiwanie relacji między typami nonkonformizmu a zmiennymi podmiotowymi jest logiczną konsekwencją ujęcia interakcyjnego i typologicznego.

Inteligencja emocjonalna odgrywa niebagatelną rolę w sytuacjach społecznych angażujących emocje. Spełnia ona funkcję regulacyjną i adaptacyjną (Obuchowski 2004), umożliwiając optymalne wykorzystywanie zdolności. Ponadto minimalizuje negatywny wpływ zbyt silnych emocji i generuje emocje pozytywne o kierunku mobilizującym (Tugade, Fredrickson 2002; Przybylska 2008). Wspiera też procesy myślenia i rozwiązywania problemów, w tym twórczych (Przybylska 2008). Dodatkowo pomaga w ustaleniu priorytetów (Salovey, Meyer 1990) i realizowaniu zamierzonych celów (Aronson, Wiczorkowska 2001; Sękowski 2001, 2004). Nonkonformizmowi mogą towarzyszyć koszty społeczne, wiele emocji i lęków. Występuje ekspozycja społeczna, prawdopodobieństwo niepowodzenia i ośmieszenia, ale też prawdopodobieństwo wzmożonego zainteresowania społecznego i popularności. Rola inteligencji emocjonalnej w twórczości i funkcjonowaniu człowieka (Karwowski 2005; Matczak, Knopp 2013; da Costa, Páez, Sánchez, Garaigordobil, Gondim 2015) pozwala na założenie jej znaczącej roli w nonkonformizmie.

Przegląd literatury dostarcza wniosków, w świetle których postawa twórcza i nonkonformizm (niezależnie od poziomu inteligencji emocjonalnej) nie utrudniają uczniom zdobywania wysokich ocen, a nawet wykazują związek pozytywny (Gajda, Karwowski, Beghetto 2017). Natomiast brak zdolności o charakterze emocjonalno-społecznym może być przeszkodą w aktywności twórczej, silnie przeciwie angażującej emocje (Przybylska 2008). Tutaj oczywiście wydaje się przypomnienie, że czynnik emocjonalny może pełnić także funkcję inhibitora postawy twórczej (Dobrołowicz 1995). Wyniki przeprowadzonych przez M. Wróblewską (2008) analiz zależności pomiędzy poziomem dojrzałości emocjonalnej i społecznej a nonkonformizmem wskazują, że osoby zarówno z wysokim, jak i niskim poziomem tej cechy charakteryzują się dojrzałością emocjonalną i dobrym przystosowaniem społecznym. Z pracy J. Słobodzian (2002) wynika, że inteligencja emocjonalna koreluje pozytywnie z wszystkimi skalami Twórczego Stylu Zachowania (Strzałecki 2003). Badania Karwowskiego (2005), przeprowadzone przy użyciu INTE i KANH, z kolei dowodzą, że występuje pozytywny związek inteligencji emocjonalnej z zachowaniami heurystycznymi i nonkonformizmem. Badania nad związkiem konformizmu – nonkonformizmu mierzonego za pośrednictwem KANH III oraz stylami radzenia sobie ze stresem (mierzonym CISS) u osób trenujących sztuki walki wskazują, że wyższy poziom nonkonformizmu był związany z większą częstotliwością stosowania stylu skoncentrowanego na zadaniu i niższą częstotliwością stosowania stylu skoncentrowanego na emocjach (Bernacka, Sawicki, Mazurek-Kusiak, Hawlena 2016).

Ze względu na celowy wybór emocjonalnych predyktorów obiektem zainteresowania w tej pracy będzie tylko *Neurotyczność*. Jest to skłonność jednostki do przeżywania przykrych emocji oraz niepokoju, który znajduje odzwierciedlenie w myśleniu i zachowaniu. W ramach wymiaru *Neurotyczność* wyróżnia się nastę-

pujące „elementy”: lęk, agresywną wrogość, depresyjność, nadmierny samokrytycyzm, impulsywność i nadwrażliwość (Zawadzki, Szczepaniak, Strelau 1995; McCrae, Costa 2005). W tym miejscu rozważań warto odwołać się do dorobku psychologii badawczej. Cechą, z którą być może wiąże się nonkonformizm, jest psychotyczność. Z wielu badań wynika, że psychotyczność koreluje z twórczością (Rawlings 1985; Eysenck 1994; Stavridou, Furnham 1996; Feist 1998; Acar, Runco 2012), natomiast inni autorzy kwestionują ten związek (Dudek 1993; Reuter i in. 2005). Pojawiają się również tezy o istnieniu raczej paradoksalnej osobowości twórców (zob. Nęcka, Hlawacz 2013). Nie znaleziono badań, które by sprawdzały znaczenie cech osobowości odnośnie do nonkonformizmu pozornego, ale badania pośrednio uzasadniają predykcyjne znaczenie cech dla nonkonformizmu, zwłaszcza otwartości na doświadczenie i odporności emocjonalnej (da Costa i in. 2015; Bernacka, Popek, Gierczyk 2016; Feist 2017).

Reasumując, dotychczasowy dorobek badawczy pozwolił wskazać niewiele relacji między nonkonformizmem a pojedynczymi zmiennymi emocjonalnymi. Postanowiono wypełnić lukę empiryczną i podjąć badanie sprawdzające relację wielu zmiennych o znaczeniu emocjonalnym, takich jak: inteligencja emocjonalna, style radzenia sobie ze stresem oraz neurotyczność w prognozowaniu typów nonkonformizmu.

METODA

Niżej zaprezentowane treści są wycinkiem szerszego projektu badawczego (zob. Bernacka 2017), którego celem było stworzenie teoretycznych założeń do wyróżnienia typów nonkonformizmu określonych jako pozorny i konstruktywny – ich empirycznego sprawdzenia oraz poznania predyktorów nonkonformizmu. W tym artykule przedmiotem zainteresowania są szczególnie emocjonalne predyktory nonkonformizmu.

Ze względu na niewielką liczbę dotychczasowych badań dotyczących zmiennych emocjonalnych zapowiadających typy nonkonformizmu postawiona hipoteza ma charakter eksploracyjny i sformułowano ją następująco: Oczekuje się, że inteligencja emocjonalna, style radzenia sobie ze stresem i neurotyczność prognozują typy nonkonformizmu.

Do wyodrębnienia osób na wymiarze konformizm – nonkonformizm zastosowano Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH III (Bernacka 2009; Bernacka i in. 2016), który jest zmodyfikowaną wersją Kwestionariusza KANH, opartą na koncepcji postawy twórczej Popka (1989).

Do ustalenia preferencji takich wartości, jak *Władza*, *Osiągnięcia* i *Kierowanie sobą* zastosowano Kwestionariusz Portretów PVQ 40 Schwartza w polskiej adaptacji J. Ciecuchy i Z. Zaleskiego (2011). *Władza* oznacza zdobycie prestiżu, wysokiej pozycji społecznej i sprawowanie kontroli nad ludźmi i zas-

bami. Wartość *Osiągnięcia* to sukcesy osobiste wypracowywane dzięki własnym kompetencjom, ambicji, zgodnie ze społecznymi standardami. Natomiast wartość *Kierowanie sobą* dotyczy niezależności myślenia i zachowania, która ujawnia się w procesie dokonywania wyborów oraz w działaniach twórczych (Schwartz 1992).

Do diagnozy inteligencji emocjonalnej zastosowano Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE w polskiej adaptacji A. Jaworowskiej i A. Matczak (2001). Teoretyczną podstawę narzędzia stanowi koncepcja P. Saloveya i J. Mayera (1990). Inteligencja emocjonalna jest rozumiana w świetle tej koncepcji jako zdolność składająca się z następujących komponentów: rozpoznawanie i wyrażanie własnych oraz cudzych emocji, rozumienie i kontrolowanie własnych oraz cudzych emocji, zdolność do efektywnego wykorzystywania emocji w kierowaniu własnym oraz cudzym działaniem.

Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych CISS Endlera i Parkera w polskiej adaptacji J. Strelaua, A. Jaworowskiej, K. Wrześniewskiego i P. Szczepaniaka (2005) wykorzystano do diagnozy stylów radzenia sobie ze stresem. Styl radzenia sobie ze stresem jest rozumiany jako stosunkowo stały i indywidualnie specyficzny sposób radzenia sobie w sytuacji stresowej (Endler, Parker 1999). Style radzenia sobie ujęte są w trzech skalach: styl skoncentrowany na zadaniu, styl skoncentrowany na emocjach, styl skoncentrowany na unikaniu.

Do diagnozy cechy osobowości *Neurotyczność*, która dotyczy zrównowżenia vs. niestabilności emocjonalnej, od opanowania i stabilności po nieprzystosowawcze sposoby radzenia sobie ze stresem, zastosowano Inwentarz Osobowości NEO-FFI oparty na modelu teoretycznym pięcioczynnikowym autorstwa R. McCrae i P. Costy (2005) w polskiej adaptacji B. Zawadzkiego, J. Strelaua, P. Szczepaniaka i M. Śliwińskiej (1998).

OSOBY BADANE

Do analiz wyselekcjonowano materiał pochodzący od 440-osobowej grupy osób badanych w wieku od 16 do 60 lat ($M = 27,92$; $SD = 12,32$), w tym 245 kobiet (56%) i 195 mężczyzn (44%). Badani pochodzili z województwa lubelskiego, mazowieckiego i podlaskiego.

REZULTATY BADAŃ WŁASNYCH

Należy ze względów porządkowych poinformować, że w pierwszym kroku analizy zastosowano hierarchiczną analizę skupień metodą kwadratu odległości euklidesowej (zob. Bernacka 2017). Liczba skupień została zdefiniowana na podstawie dendrogramu. Nonkonformiści pozorni ($N = 15$) stanowili 3,4% wszystkich osób badanych, a konstruktywni ($N = 95$) to 21,6% wszystkich badanych.

W drugim kroku przeprowadzono analizę profilową wyróżnionych skupień. Sprawdzone, czy wyodrębnione grupy różnią się istotnie pod względem pozostałych zmiennych – predyktorów emocjonalnych. W tab. 1 zaprezentowano selektywnie najważniejsze wyniki statystyczne między nonkonformistami konstruktywnymi i pozornymi.

Tab. 1. Istotność różnic dotyczących właściwości emocjonalnych u osób z pięciu grup skupień

Test Kruskala-Wallis	Inteligencja emocjonalna	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na emocjach	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na unikaniu	Neurotyczność
Chi-kwadrat	164,542	72,478	84,822	10,509	32,681
df	4	4	4	4	4
Istotność asymptotyczna	0,00	0,00	0,00	0,03	0,00

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki wskazują, że wystąpiły istotne różnice między skupieniami w zakresie wszystkich właściwości emocjonalnych. Następnie sprawdzono występowanie różnic w zakresie właściwości emocjonalnych między poszczególnymi skupieniami. W tab. 2–3 zamieszczono wyniki porównań.

Tab. 2. Istotność różnic między skupieniami „nonkonformiści konstruktywni” i „nonkonformiści pozorni” w zakresie właściwości emocjonalnych

Test	Inteligencja emocjonalna	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na emocjach	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na unikaniu	Neurotyczność
U Manna-Whitneya	534,00	684,00	541,50	568,50	512,00
W Wilcoxon	5094,00	804,00	5101,50	688,50	632,00
Z	-1,56	-0,25	-1,49	-1,26	-1,76
Istotność asymptotyczna (dwustronna)	0,12	0,80	0,14	0,21	0,08

Źródło: opracowanie własne.

Uzyskane rezultaty (tab. 2–3) wskazują na brak istotnych statystycznie różnic między skupieniami „nonkonformiści konstruktywni” i „nonkonformiści pozorni” w zakresie wszystkich badanych właściwości emocjonalnych.

Reasumując, można stwierdzić, że właściwości emocjonalne nie różnicują wewnętrznie całej grupy nonkonformistów, lecz różnicują ich od innych skupień. Warto dodać, że „nonkonformiści pozorni” różnili się istotnie i uzyskali wyższe

wyniki od grupy „przeciętni” (tab. 4–5) oraz „konformiści” (tab. 6–7) w zakresie takich właściwości emocjonalnych, jak: inteligencja emocjonalna, radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu.

Tab. 3. Średnie rangi właściwości emocjonalnych w skupieniach „nonkonformiści konstruktywni” i „nonkonformiści pozorni”

Cechy osobowości	Skupienie	Średnia ranga	Suma rang
Inteligencja emocjonalna	Nonkonformiści konstruktywni	53,62	5094,00
	Nonkonformiści pozorni	67,40	1011,00
Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu	Nonkonformiści konstruktywni	55,80	5301,00
	Nonkonformiści pozorni	53,60	804,00
Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na emocjach	Nonkonformiści konstruktywni	53,70	5101,50
	Nonkonformiści pozorni	66,90	1003,50
Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na unikaniu	Nonkonformiści konstruktywni	57,02	5416,50
	Nonkonformiści pozorni	45,90	688,50
Neurotyczność	Nonkonformiści konstruktywni	57,61	5473,00
	Nonkonformiści pozorni	42,13	632,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 4. Istotność różnic między skupieniami „przeciętni” i „nonkonformiści pozorni” w zakresie właściwości emocjonalnych

Test	Inteligencja emocjonalna	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu
U Manna-Whitneya	248,50	768,00
W Wilcoxona	16179,50	16699,00
Z	-5,24	-2,74
Istotność asymptotyczna (dwustronna)	0,00	0,01

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 5. Średnie rangi właściwości emocjonalnych w skupieniach „przeciętni” i „nonkonformiści pozorni”

Cechy osobowości	Skupienie	Średnia ranga	Suma rang
Inteligencja emocjonalna	Przeciętni	90,90	16179,50
	Nonkonformiści pozorni	169,43	2541,50
Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu	Przeciętni	93,81	16699,00
	Nonkonformiści pozorni	134,80	2022,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 6. Istotność różnic między skupieniami „konformiści” i „nonkonformiści pozorni” w zakresie właściwości emocjonalnych

Test	Inteligencja emocjonalna	Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu
U Manna-Whitneya	75,00	281,00
W Wilcoxon	8721,00	8927,00
Z	-5,85	-4,53
Istotność asymptotyczna (dwustronna)	0,00	0,00

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 7. Średnie rangi właściwości emocjonalnych w skupieniach „konformiści” i „nonkonformiści pozorni”

Cechy osobowości	Skupienie	Liczba osób	Średnia ranga	Suma rang
Inteligencja emocjonalna	Konformiści	131	66,57	8721,00
	Nonkonformiści pozorni	15	134,00	2010,00
Radzenie sobie ze stresem – styl skoncentrowany na zadaniu	Konformiści	131	68,15	8927,00
	Nonkonformiści pozorni	15	120,27	1804,00

Źródło: opracowanie własne.

Trzecim etapem analizy statystycznej była regresja logistyczna (Danieluk 2010). Reasumując jej wyniki, należy stwierdzić, że model zawierający predyktory emocjonalne „nonkonformistów pozornych” w odniesieniu do „nonkonformistów konstruktywnych” nie spełnił testu dobroci dopasowania, natomiast model zawierający predyktor osobowościowy okazał się istotnie lepiej dopasowany od modelu zawierającego wyłącznie stałą regresji ($LR_{(5)} = 68,93$; $p < 0,001$). Statystyki dobroci dopasowania modelu wskazują na lepsze dopasowanie modelu z 86% do 91%. Wartości pseudo- R^2 obliczane metodą Coxa i Snella oraz Nagelkerka wyniosły odpowiednio $R^2 = 0,16$ oraz $R^2 = 0,29$, co oznacza, że zmienność nonkonformizmu pozornego jest lepiej wyjaśniana przez włączony do modelu predyktor osobowościowy (tab. 8).

Tab. 8. Predyktor osobowościowy „nonkonformistów pozornych” w odniesieniu do „nonkonformistów konstruktywnych”

Predyktor	β	S.E.	Wald	p	OR	Przedziały ufności dla OR (95%)	
						Dolna	Górna
Neurotyczność	-0,18	0,07	6,08	0,01	0,87	0,78	0,96
Stała	7,40	4,84	2,34	0,13	1630,50	-	-

Źródło: opracowanie własne.

Istotnym statystycznie predyktorem „Nonkonformizmu pozornego” była *Neurotyczność* (OR = 0,84) – wraz ze wzrostem tej cechy malała szansa na „nonkonformizm pozorny”.

KONKLUZJE

Im większa jest skłonność jednostki do przeżywania przykrych emocji oraz niepokoju, co znajduje odzwierciedlenie w wyższej *Neurotyczności*, tym mniejsza szansa na nonkonformizm pozorny. Z badanych właściwości emocjonalnych niska *Neurotyczność* jako cecha osobowości okazała się istotna w prognozowaniu nonkonformizmu pozornego.

Charakterystykę nonkonformistów (zwłaszcza pozornych) wzbogacają uzyskane wnioski z badań własnych dotyczące ich funkcjonowania emocjonalnego. Nonkonformista pozorny jest osobą zrównoważoną, posiada wysoką tolerancję na frustrację, dobrze kontroluje ekspresję doświadczanych emocji negatywnych. Nie zniechęca się łatwo i nie wpada w przygnębienie. W sytuacjach o charakterze publicznym jest mniej wrażliwy na mogące sprawiać problemy sytuacje społeczne i ewentualne niepowodzenia związane z ekspozycją społeczną. Nie jest skłonny do doświadczania poczucia niższości i nadmiernego samokrytycyzmu, bardzo dobrze radzi sobie w trudnych i stresowych sytuacjach (Siuta 2006). Można interpretować znaczenie niskiej *Neurotyczności* jako predysponującej do nonkonformizmu pozornego poprzez jej pozytywne oddziaływanie emocjonalno-motywacyjne w sytuacjach społecznych, interpersonalnych i zadaniowych. Zgodnie z literaturą (Feist 2010) niski poziom neurotyczności jest użyteczny w odnoszeniu sukcesów przez liderów. Niska *Neurotyczność* może więc mieć znaczenie przy preferowaniu pewnych dziedzin aktywności człowieka (Ford 1996; Mumford 2003; Montag, Maertz, Baer 2012; Zhou, Hoever 2014), mianowicie eksponujących rywalizację społeczną (Boski 2009). Nonkonformista pozorny nie jest zainteresowany aktywnością konstruktywnie twórczą, ale jest skoncentrowany na celu pragmatycznym – zdobyciu „reglamentowanych dóbr społecznych”. Te dążenia i zachowania są spójne z treścią wartości konstytuującej nonkonformizm pozorny, czyli z wysoko preferowaną *Władzą*. W świetle powyższej dyskusji rezultatów badań własnych można znaleźć wyjaśnienie, dlaczego pozorny nonkonformista angażuje się w przestrzeniach społecznych i publicznych i w efekcie szybko zostaje zauważony. Otóż sięga on po natychmiastowe i spektakularne sposoby społecznego zaistnienia, jest zdolny do buntu, prowokowania skandali, dąży do przekraczania „granic” moralnych i społecznych, lecz bez zamiaru ich zmiany w „imię lepszej” przyszłości społecznej, gdyż jest skoncentrowany na preferowaniu sprawdzonych i pragmatycznych w jego ocenie sposobów spożytkowania jego potencjału. Nonkonformista pozorny w przestrzeniach społecznych

i publicznych, choć może być spostrzegany jako zarozumiały i arogancki, szukający rozgłosu, operujący banałem i tandetą, negatywną opinię społeczną odbiera mało krytycznie, czasami marginalnie, a często instrumentalnie jako zamierzoną. Wyróżnia go świetna kontrola ekspresji emocji i radzenie sobie ze stresem w sytuacjach społecznych, więc sankcje społeczne wobec nonkonformisty pozornego są po prostu mało skuteczne, jeśli ich celem ma być zmiana jego funkcjonowania. Posiada on zaplecze podmiotowe stanowiące o jego (twórczym) potencjale, a także zasoby, które wymagają wsparcia pedagogicznego, m.in. poprzez zwiększenie szansy na twórcze wykorzystanie jego potencjału dzięki stwarzaniu sytuacji do tego zachęcających. Ponadto potrzebuje wsparcia aksjologicznego i kulturowego dla rozwoju krytycznej refleksji, auto-refleksji i odpowiedzialności (zob. Bernacka 2017).

Wyniki badań własnych mogą być pomocne w trafniejszym percypowaniu specyficznego funkcjonowania nonkonformistów pozornych, których spotyka się w środowisku społecznym, kulturowym, publicznym, polityce, mass mediach, jak również do doboru skuteczniejszych sposobów oddziaływań w sferze edukacyjnej i wychowawczej. W sensie poznawczym mogą one stanowić wskazówkę do wyznaczenia dalszych kierunków badań nad predyktorami nonkonformizmu.

BIBLIOGRAFIA

- Acar, S., Runco, M.A. (2012). Psychoticism and creativity: A meta-analytic review. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 6(4), 341–350. DOI: <https://doi.org/10.1037/a0027497>.
- Agger, B. (1991). *Critical Theory of Public Life: Knowledge, Discourse and Politics in an Age of Decline*. London: Falmer Press.
- Amabile, T.M. (1983). *The Social Psychology of Creativity*. New York: Springer-Verlag.
- Aronson, E., Wiczkowska, G. (2001). *Kontrola naszych myśli i uczuć*. Warszawa: Wydawnictwo Santorski.
- Aronson, E., Wilson, T.D., Akert, R.M. (1997). *Psychologia społeczna*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Bernacka, R.E. (2009). KANH III Questionnaire of Creative Behaviour – presentation of the revised version. W: S. Popek, R.E. Bernacka, C.W. Domański, B. Gawda, D. Turska, A. Zawadzka (eds.), *Psychology of Creativity. New Approaches* (s. 169–175). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Bernacka, R.E. (2017). *Predyktory nonkonformizmu pozornego*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Bernacka, R.E., Popek, S., Gierczyk, M. (2016). Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH III – prezentacja właściwości psychometrycznych. *Annales UMCS. Sectio J*, 29(3), 33–57. DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/j.2016.29.3.33>.
- Bernacka, R.E., Sawicki, B., Mazurek-Kusiak, A., Hawlena, J. (2016). Conforming and nonconforming personality and stress coping styles in combat athletes. *Human Kinetics*, 50(2), 225–233. DOI: <https://doi.org/10.1515/hukin-2015-0186>.
- Bielska, E. (2013). *Koncepcje oporu we współczesnych naukach społecznych. Główne problemy, pojęcia, rozstrzygnięcia*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

- Bond, R., Smith, P.B. (1996). Culture and conformity: A meta-analysis of studies using Asch's (1952, 1956) line judgment task. *Psychological Bulletin*, 119(1), 111–137.
DOI: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.119.1.111>
- Boski, P. (2009). *Kulturowe ramy zachowań społecznych*. Warszawa: PWN.
- Cieciuch, J. (2013). *Kształtowanie się systemu wartości. Od dzieciństwa do wczesnej dorosłości*. Wydawnictwo Liberi Libri.
- Cieciuch, J., Zaleski, Z. (2011). Polska adaptacja Portretowego Kwestionariusza Wartości Shaloma Schwartza. *Czasopismo Psychologiczne*, 17(2), 251–262.
- Colman, A.M. (2008). *A Dictionary of Psychology*. New York: Oxford University Press.
- da Costa, S., Páez, D., Sánchez, F., Garaigordobil, M., Gondim, S. (2015). Personal factors of creativity: A second order meta-analysis. *Journal of Work and Organizational Psychology*, 31(3), 165–173. **DOI: <https://doi.org/10.1016/j.rpto.2015.06.002>**
- Danieluk, B. (2010). Zastosowanie regresji logistycznej w badaniach eksperymentalnych. *Psychologia Społeczna*, 2–3(14), 199–216.
- Deci, E.L., Ryan, R.M. (1985). *Intrinsic Motivation and Self-determination in Human Behavior*. London: Plenum Press.
- Dobrowolowicz, W. (1995). *Psychodydaktyka kreatywności*. Warszawa: WSPS.
- Dudek, S. (1993). Creativity and psychoticism: An over inclusive model. *Psychological Inquiry*, 4(3), 190–192. **DOI: https://doi.org/10.1207/s15327965pli0403_6**
- Endler, N.S., Parker, J.D.A. (1999). *Coping Inventory for Stressful Situations (CISS): Manual*. Toronto: Multi-Health Systems.
- Eysenck, H. (1994). Creativity and personality: Word association, origence, and psychoticism. *Creativity Research Journal*, 7(2), 209–216. **DOI: <https://doi.org/10.1080/10400419409534525>**
- Feist, G.J. (1998). A meta-analysis of personality in scientific and artistic creativity. *Personality and Social Psychology Review*, 2(4), 290–309. **DOI: https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0204_5**
- Feist, G.J. (2010). The Function of Personality in Creativity: The Nature and Nurture of the Creative Personality. W: J.C. Kaufman, R.J. Sternberg (eds.), *Cambridge Handbook of Creativity* (s. 113–30). New York: Cambridge University Press.
- Feist, G.J. (2017). Personality, Behavioral Thresholds, and the Creative Scientist. W: G.J. Feist, R. Reiter-Palmon, J.C. Kaufman (eds.), *The Cambridge Handbook of Creativity and Personality Research* (s. 64–83). Cambridge: Cambridge University Press.
- Feist, G.J., Reiter-Palmon, R., Kaufman, J.C. (eds.). (2017). *The Cambridge Handbook of Creativity and Personality Research*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ford, C.M. (1996). A theory of individual creative action in multiple social domains. *Academy of Management Review*, 21(4), 1112–1142. **DOI: <https://doi.org/10.2307/259166>**
- Fürst, G., Lubart, T. (2017). An Integrative Approach to the Creative Personality. Beyond the Big Five Paradigm. W: G.J. Feist, R. Reiter-Palmon, J.C. Kaufman (eds.), *The Cambridge Handbook of Creativity and Personality Research* (s. 140–163). Cambridge: Cambridge University Press.
- Gajda, A., Karwowski, M., Beghetto, R. (2017). Creativity and academic achievement: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 109(2), 269–299.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/edu0000133>

- Galas, B. (2013). *Anomia, lęk, pragmatyzm vs. patriotyzm. Młoda generacja wobec zmian*. Warszawa: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego.
- Grohman, M., Schmidt, K. (2012). Teaching for creativity: How to shape creative attitudes in teachers and in students. W: M. Banks Gregerson, H.T. Snyder, J.C. Kaufman (eds.), *Teaching Creatively and Teaching Creativity* (s. 15–36). New York: Springer Science & Business Media.
- Halmos, P. (1964). Conformity. W: J. Gould, W.L. Kolb (eds.), *A Dictionary of the Social Sciences* (s. 124). London: Tavistock Publications.
- Hollander, E.P., Willis, R.H. (1964). Conformity, independence, and anticonformity as determiners of perceived influence and attraction. W: E.P. Hollander (ed.), *Leaders, Groups, and Influence* (s. 213–224). New York: Oxford University Press.
- Hollander, E.P., Willis, R.H. (1967). Some current issues in the psychology of conformity and non-conformity. *Psychological Bulletin*, 68(1), 62–76. DOI: <https://doi.org/10.1037/h0024731>.
- Jaworowska, A., Matczak, A. (2001). *Kwestionariusz Inteligencji Emocjonalnej INTE*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Karwowski, M. (2005). *Konstelacje zdolności. Typy inteligencji a kreatywność*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Karwowski, M. (2009). *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Karwowski, M. (2017). Subordinated and Rebellious Creativity at School. W: R.A. Beghetto, B. Sriraman (eds.), *Creative Contradictions in Education. Cross Disciplinary Paradoxes and Perspectives* (s. 89–115). Springer International Publishing Switzerland.
- Kohn, M. (1969). *Class and Conformity. A Study in Values*. Homewood: Dorsey Press.
- Kozielecki, J. (2001). *Psychotransgresjonizm*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Matczak, A., Knopp, K.A. (2013). *Znaczenie inteligencji emocjonalnej w funkcjonowaniu człowieka*. Warszawa: Wydawnictwo Liberi Libri.
- McCrae, R., Costa, P. (2005). *Osobowość człowieka dorosłego*. Kraków: Wydawnictwo WAM.
- Melosik, Z. (2013). *Kultura popularna i tożsamość młodzieży. W niewoli władzy i wolności*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Merton, R.K. (2002). *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. Warszawa: PWN.
- Montag, T., Maertz, C.P., Baer, M. (2012). A critical analysis of the workplace creativity criterion space. *Journal of Management*, 38(4), 1362–1386.
DOI: <https://doi.org/10.1177/0149206312441835>.
- Mumford, M.D. (2003). Where have we been, where are we going? Taking stock in creativity research. *Creativity Research Journal*, 15(2–3), 107–120.
DOI: <https://doi.org/10.1080/10400419.2003.9651403>.
- Myers, D.G. (2010). *Social Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Nęcka, E. (2012). *Psychologia twórczości*. Gdańsk: GWP.
- Nęcka, E., Grohman, M., Słabosz, A. (2006). Creativity studies in Poland. W: J.C. Kaufman, R.J. Sternberg (eds.), *The International Handbook of Creativity* (s. 270–299). New York: Cambridge University Press.

- Nęcka, E., Hlawacz, T. (2013). Who has an artistic temperament? Relationships between creativity and temperament among artists and bank officers. *Creativity Research Journal*, 25(2), 182–188. DOI: <https://doi.org/10.1080/10400419.2013.783744>.
- Obuchowski, K. (2004). *Kody umysłu i emocje*. Łódź: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna.
- Popek, S. (1989). *Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Popek, S. (2001). *Człowiek jako jednostka twórcza*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Popek, S. (2004). Konformizm – nonkonformizm jako osobowościowy mechanizm kształtujący przemienność stosunków społeczno-ustrojowych. W: S. Popek, R.E. Bernacka, C.W. Domański, B. Gawda, D. Turska (red.), *Twórczość w teorii i praktyce* (s. 47–55). Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Popek, S. (2015). *W kręgu aktywności twórczej*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Przybylska, I. (2008). Inteligencja emocjonalna uczniów uzdolnionych twórczo a ich osiągnięcia w nauce. W: W. Limont, J. Cieślakowska, J. Dreszer (red.), *Zdolności, talent, twórczość* (T. 1; s. 119–130). Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK.
- Rawlings, D. (1985). Psychoticism, creativity and dichotic shadowing. *Personality and Individual Differences*, 6(6), 737–742. DOI: [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(85\)90084-4](https://doi.org/10.1016/0191-8869(85)90084-4).
- Reber, A.S. (2000). *Słownik psychologii*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Reuter, M., Panksepp, J., Schnabel, N., Kellerhoff, N., Kempel, P., Henning, J. (2005). Personality and biological markers of creativity. *European Journal of Personality*, 19(2), 83–95. DOI: <https://doi.org/10.1002/per.534>.
- Salovey, P., Mayer, J. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211. DOI: <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values; Theoretical advances and empirical test in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1–65. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6).
- Sękowski, A. (2001). *Osiągnięcia uczniów zdolnych*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Sękowski, A. (2004). Psychologiczne uwarunkowania wybitnych zdolności. W: A. Sękowski (red.), *Psychologia zdolności. Współczesne kierunki badań* (s. 30–44). Warszawa: PWN.
- Siuta, J. (2006). *NEO-PI-R Inwentarz Osobowości*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Słobodzian, J. (2002). *Inteligencja emocjonalna a twórczość*. Niepublikowana praca magisterska. Warszawa: UKSW.
- Snyder, M. (1994). Traits and motives in the psychology of personality. *Psychological Inquiry*, 5(2), 162–166. DOI: https://doi.org/10.1207/s15327965pli0502_17.
- Song, G., Ma, Q., Wu, F., Li, L. (2012). The psychological explanation of conformity. *Social Behavior and Personality*, 40(2), 1365–1372. DOI: <https://doi.org/10.2224/sbp.2012.40.8.1365>.
- Stasiakiewicz, M. (1999). *Twórczość i interakcja*. Poznań: Wydawnictwo UAM.
- Stavridou, A., Furnham, A. (1996). The relationship between psychoticism, trait-creativity and attentional mechanism of cognitive inhibition. *Personality and Individual Differences*, 21(1), 143–153. DOI: [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(96\)00030-X](https://doi.org/10.1016/0191-8869(96)00030-X).

- Strelau, J., Jaworowska, A., Wrześniewski, K., Szczepaniak, P. (2005). *Kwestionariusz Radzenia Sobie w Sytuacjach Stresowych CISS. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Strzałecki, A. (1989). *Twórczość a style rozwiązywania problemów praktycznych. Ujęcie prakseologiczne*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Strzałecki, A. (2003). *Psychologia twórczości. Między tradycją a ponowoczesnością*. Warszawa: Wydawnictwo UKSW.
- Tokarz, A. (2005). *Dynamika procesu twórczego*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Tugade, M.M., Fredrickson, B.L. (2002). Positive emotions to bounce back from negative emotional experiences and emotion intelligence. W: L.F. Barrett, P. Salovey (eds.), *The Wisdom in Feeling. Psychological Processes in Emotional Intelligence* (s. 319–340). New York–London: The Guilford Press.
- Tyszkiewicz, A. (1998). *Żeby chcieli chcieć. Problematyka konformizmu w teoriach zachowań i stosunków społecznych*. Warszawa: Ośrodek Badań Młodzieży, Instytut Stosowanych Nauk Społecznych UW.
- Wróblewska, M. (2008). Poziom dojrzałości emocjonalnej i społecznej a nonkonformizm. W: R.E. Bernacka (red.), *Niezależni i ulegli. Studia o nonkonformizmie* (s. 312–322). Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Young, K. (1956). *Social Psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Zawadzki, B., Szczepaniak, P., Strelau, J. (1995). Diagnoza psychometryczna pięciu wielkich czynników osobowości: adaptacja kwestionariusza NEO-FFI Costy i McCrae’a do warunków polskich. *Studia Psychologiczne*, 33(1–2), 189–225.
- Zawadzki, B., Strelau, J., Szczepaniak, P., Śliwińska, M. (1998). *Inwentarz osobowości NEO-FFI Costy i McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP.
- Zawadzki, R. (2011). *Wychowanie do podmiotowości i kreatywności*. Warszawa: Wydawnictwo Salezjańskie.
- Zhou, J., Hoever, I.J. (2014). Research on workplace creativity: A review and redirection. *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior*, 1, 333–359.
- DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-031413-091226>**

SUMMARY

The article analyzes the issue of nonconformity in the context of creative attitude and typological approaches. The main objective of this study was to investigate whether are emotional predictors of constructive and apparent nonconformity. Among the possible emotional predictors of nonconformity, it was checked whether emotional intelligence, styles of coping with stress and neuroticism predict types of nonconformity. Scores of 440 people were analyzed. Comparison of clusters in terms of emotional properties allows the conclusion that “apparent nonconformists” do not differ statistically significantly from “constructive nonconformists”, but “apparent conformist

---

nonconformists” have significantly higher scores than people from the group “conformists” and “average” in emotional intelligence, the task-oriented coping style. The emotional predictor of apparent nonconformity turned out to be the personality trait – low neuroticism.

Keywords: nonconformity; emotional intelligence; styles of coping with stress; neuroticism